

Univerzitet u Beogradu
FAKULTET BEZBEDNOSTI
ARHITEKTONSKI FAKULTET

Druga naučna konferencija
Beograd 2022

URBANA BEZBEDNOST I URBANI RAZVOJ

Zbornik radova

Druga naučna konferencija
BEOGRAD 2022

**URBANA BEZBEDNOST
I URBANI RAZVOJ**

Zbornik radova

ELEKTRONSKO IZDANJE

Second Scientific Conference
BELGRADE 2022

**URBAN SECURITY AND
URBAN DEVELOPMENT**

Proceedings Book

DIGITAL PUBLICATION

IZDAVAČ

**Univerzitet u Beogradu
Fakultet bezbednosti**

ZA IZDAVAČA

**Prof. dr Vladimir N. Cvetković
Dekan Fakulteta bezbednosti**

UREDNICI

**V. prof. dr Svetlana Stanarević
Prof. dr Aleksandra Đukić**

DIZAJN ZBORNIKA

Vladimir Kovač

DIZAJN ZNAKA

Jelena Marić

ŠTAMPA (NAREZUJE)

Fakultet bezbednosti, Beograd

TIRAŽ

50 primeraka (CD)

MESTO I VREME

Beograd, decembar 2022.

ISBN: 978-86-80144-55-9

**Izdavanje zbornika podržalo je Ministarstvo,
prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije**

NAPOMENA

Mišljenja autora izražena u ovoj publikaciji ne
odražavaju stavove ustanova u kojima su zaposleni

REČ UREDNICA

_ Prof. dr Svetlana Stanarević

_ Prof. dr Aleksandra Đukić

Drugu naučnu konferenciju o urbanoj bezbednosti i urbanom razvoju u Republici Srbiji su nakon 5 godina ponovo organizovali Fakultet bezbednosti i Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu s ciljem da se nastavi akademska rasprava o kompleksnosti sve izraženijih bezbednosnih izazova u urbanom prostoru. Na dnevnom redu su se našle teme koje su na različite načine povezale dve akademske institucije, ali i više naučnih disciplina čija se polja rada i istraživanja vezuju za (urbani) prostor i koje su otvorile mogućnost za intelektualno i institucionalno nadmetanje u stvaranju širokog polja urbanih istraživanja ili angažovanja u istinski multidisciplinarnim i interdisciplinarnim pristupima u istraživanju.

Bezbednost u gradovima je već dugo vremena ključna tema brojnih foruma, konferencija i seminara, kako na globalnom, tako i na regionalnom, nacionalnom, ali i lokalnom nivou. Pitanje urbane bezbednosti, iako je deo nacionalne bezbednosti, sve više dobija na značaju i zahteva posebnu pažnju istraživača, ali i praktičara. S druge strane, pitanje urbanog razvoja potražuje veću saradnju i interdisciplinarno povezivanje sa studijama bezbednosti, ali i drugim studijama i naučnim disciplinama koje se bave urbanim prostorom. Gradovi su sve više u središtu svetskih ekonomskih, ali i političkih i bezbednosnih aktivnosti, a procesi urbanizacije bezbednosti, globalizacije, urbanog razvoja i transformacije gradova dodatno čine ove aktivnosti još složenijim.

Veze među gradovima širom sveta se produbljuju kroz protok robe, ljudi, tehnologije i ideja, donoseći povećanje ekonomskih mogućnosti. Gradovi se povezuju i putem međunarodne dijaspore, multinacionalnih kompanija i lanaca snabdevanja i svetskih komunikacija i mreža putovanja. Svi navedeni pokreti ljudi, dobara i ideja stvaraju nove mogućnosti i imaju pozitivne implikacije, međutim, oni takođe stvaraju i ranjivosti. Mnoga urgentna društvena pitanja, uključujući terorizam, transnacionalno nasilje, građanske i etničke nemire i sukobe, organizovani kriminal i kriminal zasnovan na tehnologiji, kao što su sajber pretnje, vezuju se upravo za urbani prostor i za pogodnosti ili specifičnosti koje im taj prostor pruža da se ispolje i razvijaju. S tim u vezi, kao centralno pitanje i izazov svakog savremenog društva može se predstaviti upravo bezbednost gradova. Bezbednost za pojedince, zajednice, preduzeća, infrastrukturu i institucije koje čine urbana područja je ključna sama po sebi.

Bila je ovo jedna od prvih domaćih uživo realizovanih naučnih konferencija, posle dve godine rada u online okruženju, pri čemu se okupilo više od 100 naučnika, istraživača i stručnjaka iz različitih naučnih oblasti: arhitekture, bezbednosti, političkih nauka, tehničkih nauka, geografije, ekologije, šumarstva, sociologije, vojnih i drugih nauka, sa pet nacionalnih državnih univerziteta (univerziteti u Beogradu, Nišu, Novom Sadu, Novom Pazaru i Univerzitet odbrane), tako i regiona i šire (univerziteti u Ljubljani, Skoplju, Banjoj Luci, Osijeku, Sofiji, Crnoj Gori i Magnitogorsku - Rusiji), više instituta i drugih institucija poput Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Republike Srbije i Zavoda za zaštitu spomenika kulture Republike Srbije. Konačno, izdvojeni su radovi, koji su nakon procesa recenzije i ispunjenih tehničkih zahteva, našli svoje mesto u ovom Zborniku radova. Ukupno 43 rada, selektovano je prema tematskim okvirima i sada su otvoreni za širu čitalačku publiku u onlajn okruženju, jer se publikuje kao elektronsko izdanje.

SADRŽAJ

Odbori konferencije

- 07 NAUČNI ODBOR
- 07 ORGANIZACIONI ODBOR
- 07 TEHNIČKI ODBOR

Uvodno predavanje

- 10 ARHITEKTURA I BEZBEDNOST U NEPREDVIDIVIM OKOLNOSTIMA GRADA 21. VEKA
_ Ana Nikezić

DEO.01 URBANIZACIJA BEZBEDNOSTI: SEKURITIZACIJA I/ILI MILITARIZACIJA URBANIH PROSTORA

- 24 FENOMEN RODNE NEBEZBEDNOSTI U JAVNIM URBANIM I VIRTUELNIM PROSTORIMA
_ Nataša Danilović Hristić _ Nebojša Stefanović _ Jasna Petrić
- 33 JAVNA OKUPLJANJA U URBANOM PROSTORU - ZAŠTITA I BEZBEDNOST MUZIČKIH MANIFESTACIJA
_ Jana Marković
- 42 ZAŠTITA EVROPSKE KRITIČNE INFRASTRUKTURE – NEMAČKA I FRANCUSKA
_ Tamara Pejić _ Jovana Dimitrijević Dinić
- 53 ILEGALNO UPRAVLJANJE OTPADOM KAO IZVOR URBANE (NE)BEZBEDNOSTI
_ Srđan T. Korać
- 63 UČENJE URBANE BEZBEDNOSTI U STUDIJU ZA URBANISTIČKO PROJEKTOVANJE: STUDENTSKI PROJEKTI ZA NOVO PRIOBALJE U GOLUPCU
_ Branislav Antonić _ Aleksandra Đukić _ Eva Vaništa Lazarević _ Jelena Marić
- 73 PROMENA U STEPENU URBANE BEZBEDNOSTI I FORMIRANJU ZAJEDNICA OD SOCIJALISTIČKOG DO POST-SOCIJALISTIČKOG VIŠEPORODIČNOG STANOVANJA U NOVOM SADU
_ Violeta Stefanović
- 84 ISPITIVANJE UTICAJA TIPOLOGIJE AMBASADA NA URBANU BEZBEDNOST JAVNIH GRADSKIH PROSTORA TOKIJA
_ Ivan Filipović _ Dragana Vasiljević Tomić
- 96 VATRENE ULICE: UTICAJ URBANOG RATOVANJA NA CIVILNO STANOVNIŠTVO
_ Vanja Rokvić
- 105 AKADEMSKA TEMATIZACIJA SEKURITIZACIJE U URBANOM PROSTORU
_ Milan Lipovac _ Slađana Đurić _ Ana Paraušić
- 114 ANALIZA BEZBEDNOSTI OTVORENIH JAVNIH PROSTORA DONJEG DORČOLA KORIŠĆENJEM SCORELINE OKVIRA
_ Milena Vukmirović _ Suzana Gavrilović
- 126 BEZBIJEDNOST REKREATIVACA U GRADSKOM PARKU U BRČKOM
_ Slobodan Bulatović

- 134 URBANA BEZBEDNOST I SAVREMENI ZATVORSKI SISTEM
_ Aleksandra Ilić
- 145 UTICAJ VEŠTAČKOG OSVETLJENJA NA BEZBEDNOST U PARKOVIMA
_ Aleksandra Čabarkapa _ Lidija Đokić
- 152 ANALIZA URBANE BEZBEDNOSTI OTVORENOG JAVNOG PROSTORA:
NOVOBEOGRADSKI BLOK 21 U PERIODU OD 2013. GODINE DO DANAS
_ Nikola Mitrović _ Jelena Marić _ Aleksandra Đukić _ Marko Milosavljević
- 163 RAZUMEVANJE VAŽNOSTI SIGURNOSTI HRANE U ODRŽIVOM GRADU
_ Venelin Terziev _ Vesela Radović
- 172 NEGATIVAN UTICAJ BEZBEDNOSNIH ASPEKATA NACIONALNE
LEGISLATIVE NA EFEKTIVNO/EFIKASNO KORIŠĆENJE BESPILOTNIH
LETELICA/SISTEMA U ARHITEKTURI/URBANIZMU
_ Đorđe Đorđević _ Đorđe Mitrović _ Mirjana Devetaković _ Marko Nikolić _ Nikola Popović

DEO.02 DIGITALNE TEHNOLOGIJE I URBANA BEZBEDNOST

- 188 ORGANIZOVANJE BEZBEDNIH DOGAĐAJA NA OTVORENIM JAVNIM
PROSTORIMA NOVOG SADA TOKOM COVID-19 PANEDMIJE
_ Ilija Gubić _ Srđan Zorić
- 196 KORIŠĆENJE PODATAKA U REALNOM VREMENU ZA UPRAVLJANJE ISTORIJSKIM GRADO-
VIMA I MJESTIMA KULTURNE BAŠTINE: ISKUSTVA INTERREGMED HERIT-DATA PROJEKTA
_ Isidora Karan _ Igor Kuvač
- 202 DIGITALNA OKRUŽENJA I SISTEMI PROSTORNIH INFORMACIJA: NOVE KONCEPCIJSKE
I OPERATIVNE DETERMINANTE INTELIGENTNOG DIZAJNSTRATEŠKOG PRISTUPA
U KONTEKSTU KONVERGENCIJE PROSTORNIH DISCIPLINA DISCIPLINA
_ Dragana Ćirić
- 213 KONCEPCIJA NIVOVA DETALJNOSTI ZA DIGITALNO PROJEKTNO OKRUŽENJE (OD URBANOG
PROJEKTA DO IZVRŠNOG DETALJA) NA PRIMERU VILE VERDE ALEHANDRA ARAVENE
_ Loni Likar _ Dina Stober
- 221 ODRŽAVANJE OBJEKATA: BEZBEDNOST I ZAŠTITA OBJEKATA I KORISNIKA
_ Milan A. Radojević
- 229 NADZOR U URBANOM JAVNOM PROSTORU KAO IZAZOV PRIVATNOSTI I BEZBEDNOSTI
_ Svetlana Stanarević

DEO.03 GLOBALIZACIJA, URBANI RAZVOJ I TRANSFORMACIJA GRADOVA

- 242 KONCENZUALNOST U PREDURBANOM PLANIRANJU GRADA KAO BAZIČNI FAKTOR
RAZVOJNE BEZBEDNOSTI: KONSTRUKCIONISTIČKI TEORIJSKI PRISTUP S.J. MANDELBAUMA
_ Aleksa Ciganović _ Rade Mrlješ
- 251 PREDUSLOVI RAZVOJA SISTEMA ZA ZAŠTITU KRITIČNE
INFRASTRUKTURE U REPUBLICI SEVERNOJ MAKEDONIJI
_ Marina Mitrevska _ Toni Mileski
- 260 UTICAJ PANDEMIJE COVID 19 NA PROMENE U KORIŠĆENJU GRADSKOG PROSTORA
_ Vera Backović

- 269 URBANIZACIJA KAO FAKTOR NASTANKA DEGRADIRANIH
POVRŠINA NA TERITORIJI OPŠTINE RAKOVICA
_ Irena Blagajac
- 280 IZAZOVI I MOGUĆNOSTI TRANSFORMACIJE GRADA U „ZERO WASTE CITY“
_ Marija Milenković _ Tijana Žišić
- 289 AKTIVNOSTI KOPNENE VOJSKE U URBANIM PROSTORIMA
_ Vinko Žnidaršić _ Marko Radovanović _ Ivan Stojadinović
- 300 OPTIMIZACIJA PROSTORNE ORGANIZACIJE MREŽE NASELJA GRADA ZAJEČARA
_ Vladimir Popović _ Marija Drobnjaković
- 309 BEZBEDNOST I SIGURNOST NUKLEARNIH ELEKTRANA I
POTENCIJALNE POSLEDICE AKCIDENTATA PO URBANU SREDINU
_ Slavko Dimović _ Milica Ćurčić _ Nikola Zdolšek
- 319 EKOLOŠKA BEZBJEDNOST NA PRIMJERU AKVATORIJA NAJVEĆE EVROPSKE
NAUČIČKO – TURISTIČKE DESTINACIJE PORTO MONTENEGRO, CRNA GORA
_ Ema Alihodžić Jašarović _ Sanja Paunović Žarić _ Nemanja Milićević
- 330 PRIMENA ZEMALJSKIH BESPOSADNIH VOZILA U URBANIM
PROSTORIMA TOKOM BORBENIH OPERACIJA VOJSKE
_ Marko Radovanović _ Aleksandar Petrovski _ Vinko Žnidaršić _ Bojan Lakanović
- 341 URBANIZACIJA I UTICAJ PROIZVODNJE HRANE NA EKOLOŠKU BEZBEDNOST
_ Predrag Jovanović _ Marko Jovanović
- 352 EKOLOŠKI PROBLEMI KAO SAVREMENI IZAZOV URBANIH
SREDINA - STUDIJA SLUČAJA GRAD BEOGRAD
_ Vera Arežina _ Nenad Spasojević
- 361 MIGRACIJE KAO FAKTOR PROMENE EKONOMSKE STRUKTURE STANOVNIŠTVA
NOVOG SADA I NJIHOV UTICAJ NA RAZVOJ GRADOVA JUŽNOBAČKOG OKRUGA
_ Filip Krstić _ Snežana Vujadinović _ Dejan Šabić _ Vedran Živanović _ Marko Sedlak
- 367 SAVREMENI MIGRACIONI PROCESI – PROBLEM
RURALNE OBNOVE NASELJA ZAJEČARSKOG OKRUGA
_ Mirjana Gajić _ Marko Joksimović _ Vladimir Malinić _ Filip Krstić _ Marko Sedlak
- 376 DEMOGRAFSKI PROBLEMI RAZVOJA RURALNIH NASELJA GRADA PIROTA
_ Snežana Vujadinović _ Rajko Golić _ Vladimir Malinić _ Aleksandar Kovjanić _ Nemanja Josifov
- 384 UTICAJ EKONOMSKE STRUKTURE STANOVNIŠTVA NA NERAVNOMERAN
TERITORIJALNI RAZVOJ GRADOVA RASINSKOG OKRUGA
_ Dejan Šabić _ Mirjana Gajić _ Marko Joksimović _ Rajko Golić _ Nemanja Josifov
- 393 URBANO NASELJE – KAPSULA ZA PRAVILAN RAST I RAZVOJ
_ Nikola Z. Furundžić _ Dijana P. Furundžić _ Aleksandra Krstić-Furundžić
- 401 SMEŠTANJE REZILIJENTNOSTI U URBANI KONTEKST -
KA KONCEPTU URBANE REZILIJENTNOSTI
_ Nevena G. Stanković
- 409 KLIMATSKA ODRŽIVOST I KULTURNI TURIZAM, NA PRIMERU PROJEKTA
REGIONALNOG RAZVOJA U SRBIJI „PUT RIMSKIH CAREVA“
_ Vesna Tomić
- 419 ZNAČAJ ARHUSKE KONVENCIJE ZA LOKALNU EKOLOŠKU
BEZBEDNOST NA PRIMERU GRADA NIŠA
_ Ivana Ilić Krstić _ Slobodan Milutinović _ Olivera Milošević

UTICAJ PANDEMIJE COVID 19 NA PROMENE U KORIŠĆENJU GRADSKOG PROSTORA

UDK 616-036.21:351.777.83

_ Vera Backović

v.profesor, doktor nauka; Univerzitet u Beogradu,
Filozofski fakultet; vera.backovic@f.bg.ac.rs

SAŽETAK

U radu se analiziraju promene u načinu korišćenja gradskog prostora i gradskih sadržaja usled pandemije COVID 19. Tokom prvih meseci pandemije dolazi do prekida gradskih aktivnosti, tada se urbana mobilnost drastično smanjuje i narušava se rutina svakodnevnog života. Polazeći od razlikovanja neophodnih svakodnevnih aktivnosti ljudi (odlasci na posao/u prodavnicu) i onih aktivnosti koje se obavljaju tokom slobodnog vremena, u ovom radu posebna pažnja se posvećuje gradskoj mobilnosti – korišćenju privatnog i javnog prevoza; i posećivanju uslužnih objekata. Namera rada je da pokaže kako je osećaj nebezbednosti – zabrinutost zbog pandemije i strah od zaraze uticao na modifikaciju uobičajenih rutina pripadnika akademske zajednice u urbanom prostoru na osnovu podataka online istraživanja „Promene u načinu života uslovljene pandemijom: diskursi i prakse zaposlenih na Univerzitetu u Beogradu i Univerzitetu umetnosti u Beogradu“ koje je realizovao Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u periodu od 1.2. do 4. 3. 2021. godine (N=223).

Na osnovu rezultata istraživanja uočene su promene u svakodnevnom životu pripadnika akademske zajednice. Za kretanje po gradu oni su više koristili automobil, a smanjili su upotrebu javnog prevoza. Istraživački nalazi su pokazali da postoji statistički značajna razlika u stepenu zabrinutosti između onih koji su izmenili prakse odlaska u prodavnice i onih koji nisu menjali svoje navike. Takođe, druga roba se u pandemijskim uslovima kupuje ređe kako bi se smanjio rizik od zaraze, ali i zbog postojanja manje potrebe za novim stvarima usled rada od kuće. Analiza aktivnosti koje se obavljaju u slobodne vreme, i koje se odnose na posećivanje gradskih sadržaja, pokazala je da su ispitanici radikalno izmenili način na koji provode slobodno vreme tokom prve godine pandemije COVID 19.

KLJUČNE REČI *_ gradski prostor, pandemija COVID 19, Beograd, akademska zajednica*

1. UVOD

Početak pandemije COVID 19 doneo je niz radikalnih promena u svakodnevnom životu ljudi, drugačiji odnos prema gradskom prostoru – promene u mobilnosti i korišćenju gradskih sadržaja. Gradski sadržaji se reorganizuju u skladu sa usvojenim epidemiološkim merama, kretanje po gradu ograničava se na neophodne aktivnosti – odlaske na posao i kupovinu životnih namirnica. U prvim mesecima svoje delatnosti drugi objekti¹ i nisu obavljali. Najekstremniji vid ovog stanja predstavlja policijski čas, u nekim slučajevima trajao je i po nekoliko dana u Srbiji, kada se ostvaruje potpuna preorijentacija na privatni stambeni prostor. U radu se analizira kako je pandemija – zabrinutost zbog pandemije i strah od zaraze uticala na izmene uobičajenih rutina pripadnika akademske zajednice u urbanom prostoru na osnovu podataka *online* istraživanja „Promene u načinu života uslovljene pandemijom: diskursi i prakse zaposlenih na Univerzitetu u Beogradu i Univerzitetu umetnosti u Beogradu“ koje je realizovao tim Instituta za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta kao deo naučnoistraživačkog projekta Filozofskog fakulteta *Čovek i društvo u vreme krize*². Istraživanje je sprovedeno u periodu od 1. februara do 4. marta 2021. godine na uzorku od 223 pripadnika akademske zajednice³.

2. TEORIJSKO-KONTEKSTUALNI OKVIR

U postmodernom društvu uspostavlja se specifična veza između grada i stila života. Usmeravanje urbane ekonomije na potrošnju s jedne strane vodi diverzifikaciji stilova života, a sa druge strane stvaraju se raznovrsni urbani sadržaji i prostori koji se organizuju tako da omogućavaju vođenje određenog životnog stila (Featherstone, 1994; Zukin, 1995; Florida, 2002; Stevenson, 2003; Backović, 2018). Stil života zavisi od dostupnosti i kvaliteta urbanih sadržaja – stambenog prostora, obrazovnih i zdravstvenih objekata, kulturnih institucija, zabavnih i rekreativnih sadržaja. Aktivnosti postmodernog grada, do izbijanja pandemije COVID 19, obuhvatale su visoku mobilnost, koncentraciju ljudi i organizaciju najrazličitih sadržaja. Gradski prostor se oblikuje tako da privuče što veći broj ljudi – stanovnika grada ili turista. Pojmovi kreativnog i uzbudljivog ukazuju na dostignuti značaj atraktivnosti i privlačnosti prostora u savremenom društvu (Florida, 2002; Landry, 1997; Ričards i Palmer, 2013). Ispoljavanje različitih identiteta preko stila života, takođe, neodvojivo je od gradskog prostora i njegovih sadržaja.

Stil života se može odrediti kao „relativno koherentan skup materijalnih i simboličkih praksi u svakodnevnom životu, koji se odnosi na obrasce potrošnje, upotrebu resursa, međuljudsku interakciju i samoizražavanje“ (Spasić, 2007: 593). On obuhvata relativno trajne obrasce organizacije svakodnevnog života, vrednosne orijentacije, aktivnosti u slobodnom vremenu i obrasce potrošnje (Tomić-Koludrović i Leburić, 2002), ispoljavajući se u profesionalnoj sferi i slobodnom vremenu – organizaciji domaćinstva, potrošnji slobodnog vremena i obavljanju određenih aktivnosti (Spasić, 2006: 140). Stil života čine različite (kulturne) prakse (posećivanje pozorišta, bioskopa, muzeja, galerija, koncerata, čitanje knjiga, posedovanje

¹ Obrazovne i kulturne institucije, uslužne delatnosti i drugi gradski sadržaji.

² Sajt projekta *Čovek i društvo u vreme krize* <https://nauka.f.bg.ac.rs/archives/50>

³ Fakulteti i instituti u okviru Beogradskog univerziteta i Univerziteta umetnosti su izabrani slučajnim putem. Na email adrese zaposlenih poslat je upitnik, i ostvarena stopa odgovora je 12%. Upitnik je popunilo 223 ispitanika. Polna struktura uzorka: muškarci 40,4%, žene 59,6%. U uzorku starijih od 60 godina je 7,6%; kategorija 51-60 godina zastupljena je 28,7%; kategorija 41-50 godina 29,1%; kategorija 31-40 godina 28,3%, dok je mlađih od 30 godina 6,3%. U pogledu naučnih oblasti zastupljenost je sledeća: društvene nauke - 20,2%, prirodne nauke - 22,9%, tehničko-tehnološke nauke - 22,4%, (bio)medicinske nauke - 16,1% i polje umetnosti - 18,4%.

umetnina i sviranje muzičkih instrumenta), ali i odlasci u restorane, kafiće i tržne centre. Širenje masovne kulture dovelo je do komercijalizacije ovih aktivnosti i uticalo je na smanjivanje razlika između kulturnih i zabavnih aktivnosti. Stili života odvija se u privatnoj i javnoj sferi – stambenom i gradskom prostoru, i zavisi od raspoloživog kulturnog, ekonomskog i simboličkog kapitala pojedinca. U radu se analizira kako su uobičajene prakse pripadnika akademske zajednice modifikovane tokom pandemije.

Širenje virusa COVID 19 za kratko vreme dovelo je do neočekivanih i radikalnih promena u funkcionisanju gradskog prostora i svakodnevnog života ljudi. Od registrovanja prvog zvaničnog slučaja u Srbiji (6. mart 2020.) do uvođenja vanrednog stanja (15. mart 2020.) i policijskog časa (18. mart 2020.), kako bi se sprečili kontakti i cirkulacija virusa prošlo je dvanaest dana. U sklopu donetih mera zatvaraju se granični prelazi, zabranjuju se okupljanja na javnim mestima, i ograničava se broj ljudi koji može da boravi u zatvorenim prostorima, prekida se rad obrazovnih ustanova (prelazi se na online nastavu i nastavu putem TV), i zatvaraju su studentski domovi. Sfere rada i slobodnog vremena su modifikovane, poslovi koje je moguće obavljati online, i od kuće, organizovani su na taj način. Tokom vanrednog stanja ograničavaju se ili se potpuno prekidaju aktivnosti kulturnih institucija, maloprodajnih neprehrambenih objekata i ostalih uslužnih delatnosti. Tokom trajanja vanrednog stanja (od 15. marta do 6. maja) svakodnevni život usmerava se na privatni stambeni prostor i uobičajane prepandemijske gradske aktivnosti se skoro u potpunosti prekidaju. Nakon njegovog ukidanja svakodnevni život se postepeno obnavlja, gradski i međugradski prevoz počinje ponovo da radi (4. maja 2020.), i omogućava se rad kafića i restorana. Aktivnosti drugih uslužnih objekata i institucija se nastavljaju u skladu sa propisanim epidemiološkim merama, tako što se ograničava se broj korisnika/posetilaca u njima, i zahteva se održavanje *socijalne* distanca, koja se u stvari odnosi na fizičku/prostornu distancu između ljudi. Bioskopi, pozorišta, muzeji, galerije, koncertne dvorane i prostori za sportske manifestacije – tokom ovog perioda gube svoju funkciju kao mesta susreta i doživljaja posebnog iskustva. Kulturna ponuda grada reorganizuje se i preusmerava na online događaje afirmišući digitalnu kulturu (više u Backović, Toković, 2021: 126-129). Obrazovne i kulturne institucije počele su znatno više da upotrebljavaju digitalnu tehnologiju kako bi u ovim uslovima nastavile da obavljaju svoje aktivnosti. Mogućnosti prisutvovanja događajima i manifestacijama zavise od trenutne epidemiološke situacije. U dosadašnjem periodu trajanja pandemije gradski sadržaji i prostori prilagođavali su se novim uslovim uz ekspanziju digitalnog sadržaja i korišćenja digitalnih tehnologija. Turistička delatnost, kao i industrija kulture/zabave sastavni deo turističke ponude, pretrpeli su gubitke pošto su inostrana putovanja obustavljena, i vrlo retko su realizovana tokom prve godine pandemije. Međutim, navedena ograničenja u mobilnosti, zabrinutost zbog pandemije i preporuke da stanovnici u svojim zemljama provode odmore uticali su da domaći turizam ostvari porast.

Ipak, u dvogodišnjem trajanju pandemije COVID 19 može se uočiti postojanje nekoliko faza koje utiču na dinamiku gradskog života i dostupnost sadržaja. Kao prelomne tačke, koje su uticale na promene u aktivnostima, izdvajaju se uvođenje/ukidanje vanrednog stanja i proces vakcinacije. Takođe, treba imati u vidu da su drugačije mere na snazi tokom letnjih i zimskih meseci. Iako se ne mogu precizno razgraničiti, na osnovu navedenog mogu se razlikovati sledeće faze: a. Period vanrednog stanja (mart-maj 2020.) – najstrožije mere, i najveće promene u svakodnevnom životu ljudi; b. Ukidanje vanrednog stanja, postepeno oživljavanje aktivnosti (maj-septembar 2020.); c. Jesen – zima (septembar-mart), mere su na snazi, obrazovne ustanove prelaze na kombinovani model nastave, postoje ograničenje broja ljudi koji mogu da borave u zatvorenim prostorima, ali ne dolazi do potpunog obustavljanja aktivnosti, što je bio slučaj u prvoj fazi; u januaru 2021. počinje vakcinacija stanov-

ništva; d. Letnji meseci (2021.) – slabije mere, ostvaruje se viša mobilnost stanovništva u odnosu na prvu godinu; e. Pojave delta soja (jul 2021.) i omikron varijante virusa (decembar 2021.) – iako izazivaju blažu kliničku sliku, zbog brzine širenja i među vakcinisanom populacijom, uvode se strožije mere; f. Ukidanje mera (mart 2022.) koje se odnose na ograničavanje broja ljudi i nošenje maski u zatvorenim prostorima. Objekti mogu da obavljaju svoje delatnosti punim kapacitetom kao što su radili pre izbijanja pandemije.

Namera ovog teksta je da ispita na koji način je pandemija uticala na svakodnevni život pripadnika akademske zajednice, njihovu gradsku mobilnost (korišćenje privatnog i javnog prevoza) i posećivanje uslužnih objekata tokom prve pandemijske godine. Istraživanje se odnosilo na praksu u prve tri navedene faze: period vanrednog stanja, zatim meseci nakon njegovog ukidanja, kada se postepeno obnavljaju aktivnosti kulturnih institucija i uslužnih objekata, i jesenje i zimske meseci 2020/21. godine. Iako se tokom jeseni i zime ponovo uvode izvesna ograničenja u radu gradskih sadržaja, ne dolazi do prestanka njihovog rada kao što je bio slučaj na početku pandemije.

3. ANALIZA REZULTATA

Online istraživanje je sprovedeno u februaru 2021. godine na uzorku od 223 pripadnika akademske zajednice. U nastavku tekstu se ispituje kako je pandemija uticala na sledeće aktivnosti: korišćenje privatnog i javnog prevoza za odlaske na posao i druga kretanja (urbana mobilnost); kupovinu životnih namirnica i aktivnosti koje se obavljaju u slobodno vreme.

Kako bi se dobio precizniji uvid u analizu koja sledi treba istaći da su ispitanici na skali 0 do 10 procenjivali u kojoj meri ih zabrinjava pandemija COVID 19. Prosečna vrednost na skali *zabrinutosti zbog pandemije* iznosi 7.04 što pokazuje da su ispitanici iskazali opštu zabrinutost. Razlikovanje neophodnih svakodневnih aktivnosti ljudi (odlasci na posao⁴/u prodavnicu) i onih aktivnosti koje se obavljaju tokom slobodnog vremena, pokazaće kako je pandemija promenila svakodnevni život ljudi. Urbana mobilnost ispitivana je putem izbora prevoznog sredstva koje se najčešće koristi/lo za odlaske na posao, kupovinu i izlaske (Tabele 1 i 2). I pre pandemije automobil je bio prevoznim sredstvom koje su pripadnici akademske zajednice dominantno koristili. Tokom pandemije njegova upotreba se povećava, 54,7% ispitanika dolazi na posao autom, a za druga kretanja ga koristi blizu 60%. Pešačenje, takođe, beleži porast, posebno za izlaske i kupovinu sa 18% na 26.5%, dok je upotreba bicikla neznatno u porastu, i to samo za odlaske na posao.⁵

TABELA 1 _ Koji vid prevoza ste dominantno koristili za odlazak na posao?

	Pre pandemije	Tokom pandemije
Privatni automobil	43.0	54.7
Motor	.4	-
Bicikl	1.8	2.2
Taksi	.4	4.5
Javni prevoz	35.0	17.0
Peške	19.3	21.5
Ukupno	100.0	100.0

⁴ Više o radu od kuće u Petrović, M. 2021a: 87-89; 2021b: 150-151.

⁵ Više o analizi alternativnih oblika urbane mobilnosti tokom pandemije u Beogradu u Petrović, J. 2021.

Značajan pad beleži korišćenje javnog prevoza u novonastaloj situaciji. Pre pandemije više od trećine ispitanika za odlazak na posao koristilo je javni prevoz, dok tokom pandemije tu opciju bira manje od petine ispitanika. Još manje njih koristi javni saobraćaj za druga kretanja po gradu, u novonastaloj situaciji samo 9.9%, pre pandemije znatno više ispitanika se vozilo javnim prevozom (27%).

TABELA 2 _ Koji vid prevoza ste dominantno koristili za druga kretanja po gradu (izlasci, kupovina)?

	Pre pandemije	Tokom pandemije
Privatni automobil	50.9	59.6
Bicikl	1.8	1.3
Taksi	2.3	2.7
Javni prevoz	27.0	9.9
Peške	18.0	26.5
Ukupno	100.0	100.0

Nakon izbora prevoznog sredstva analiziraju se stavovi ispitanika o korišćenju različitih vidova prevoza tokom pandemije koji su u skladu sa prethodnim istraživačkim nalazom. Tendenciju dominacije automobila potvrdilo je većinsko slaganje sa stavom *Vozim se samo svojim automobilom, sam/a i/ili samo sa članovima svoje porodice* (58.7%). Pad u korišćenju gradskog prevoza pokazalo je i većinsko slaganje sa iskazom *Ne koristim javni prevoz jer nije moguće valjano primeniti epidemiološke mere* (55.1%) (Tabela 3).

TABELA 3 _ U kojoj meri navedeni iskazi odgovaraju Vašem iskustvu tokom pandemije u %?

	Uopšte ne odgovara	Odgovara u maloj meri	Odgovara u velikoj meri	Odgovara u potpunosti	Ukupno
Ne koristim javni prevoz jer nije moguće valjano primeniti epidemiološke mere	21.1	23.8	23.3	31.8	100
Pešačim češće da ne bih koristio/la gradski prevoz	21.5	24.7	20.2	33.6	100
Vozim se samo svojim automobilom, sam/a i/ili samo sa članovima svoje porodice	27.8	13.5	20.6	38.1	100
Koristim taksi češće nego pre pandemije	66.8	16.6	10.3	6.3	100
Koristim bicikl i kao prevozno sredstvo, a ne samo rekreativno kao pre pandemije	86.5	7.2	2.2	4.0	100

Modifikaciju uobičajenih praksi u kupovini pokazuje da nešto više od polovine ispitanika (55.2%) navodi da jednokratno kupuje veću količinu robe da bi smanjili broj odlazaka u pro-

davnicu. Analiza kupovine, takođe, pokazala je da ispitanici nisu u značajnoj meri više kupovali na otvorenim pijacama kako bi izbegli boravak u zatvorenim prostorima, niti naručivali robu preko dostave (Tabela 4). Naručivanje dostave namirnica nije opcija koja se često koristi, naime, tokom pandemije samo je 10.1% ispitanika navelo da često ili veoma često naručuje dostavu namirnica. Ipak, druga opcija, naručivanje dostave gotove hrane je u odnosu na period pre pandemije porasla sa 17.9% na 34.5%. Značajan porast zabeležila je i online kupovina sa 17% na 47.1% (Backović, Toković, 2021: 132).

TABELA 4 _ Da li navedene prakse tokom pandemije odgovaraju Vašem iskustvu (ličnom ili domaćinstva)?

	Da	Ne	Ukupno
Više kupujemo na otvorenim pijacama nego ranije radi izbegavanja boravka u zatvorenim prostorima	28.7	71.3	100
Kupujemo jednokratno veću količinu robe da bi smanjili učestalost odlazaka u prodavnice	55.2	44.8	100
Smanjujemo učestalost odlazaka u prodavnice tako što naručujemo robu i preko dostave	22.0	78.0	100

Dok su se prethodni podaci odnosili na kupovinu životnih namirnica - neophodnu aktivnost ljudi (Tabele 1, 2 i 4), koja iako u izmenjenom obliku i dalje se obavlja, podaci iz Tabele 5 pokazuju značajne promene u ponašanju koje su usledile zbog pandemije. Naime, ispitanici su znatno smanjili kupovinu odeće, obuće i tehničke robe. Manje od 20% njih je navelo da ne idu ređe u kupovinu, dok je čak 41.3% istaklo povećan rizik od zaraze kao uzrok ređeg odlaska, a 33.2% ukazalo je na manju potreba za novim stvarima usled rada od kuće.

TABELA 5 _ Ako tokom pandemije ređe idete u kupovinu odeće, obuće, tehničke robe, i sl., koji od navedenih razloga je najznačajniji? u %

Povećan rizik od zaraze	41.3
Promena radnog vremena prodavnica	4.9
Smanjena potreba za novim stvarima zbog rada od kuće	33.2
Neizvesnost prihoda	3.1
Nijedan - ne idem ređe u kupovinu	17.5
Ukupno	100

Dalja analiza aktivnosti koje se obavljaju u slobodno vreme pokazuje da je došlo do osetnih promena u svakodnevnom životu tokom prve godine pandemije. Kada se porede podaci o učestalosti posećivanja gradskih sadržaja iz domena kulture i zabave/razonode, pre i tokom pandemije, uočava se njihov nagli pad (Tabele 6 i 7). Istraživački nalazi pokazuju diskontinuitet u uspostavljenom stilu života. Ni period kada je epidemiološka situacija bila bolja, tokom letnjih meseci, nije uticao da se nastavi sa aktivnostima koji su se obavljale uobičajeno pre pandemije. Ispitanici su pre pandemije često i veoma često odlazili u kafiće (65.5%) i restorane (62.3%), zatim su posećivali pozorišta (45.3%) i muzeje/galerije (37.7%) dok su nešto ređe posećivali bioskope (29.6%), koncerte klasične muzike (29.6%) i zabavne muzike (29.1%) (Tabela 6).

TABELA 6 _ Koliko ste često pre pandemije... u %

	Nikada	Veoma retko	Retko	Često	Veoma često
odlazili u pozorište	3.6	14.3	36.8	36.3	9.0
odlazili u bioskop	6.7	18.4	45.3	22.9	6.7
posećivali koncerte klasične muzike	16.6	21.1	32.7	18.8	10.8
posećivali koncerte zabavne muzike	14.8	21.1	35.0	22.4	6.7
posećivali muzeje/galerije	6.7	19.3	36.3	27.8	9.9
odlazili u restorane/kafane	1.3	9.9	26.5	40.8	21.5
odlazili u kafiće	2.7	11.2	20.6	39.0	26.5

Za vreme trajanja pandemije izbor opcije nikada beleži drastičan porast, 78% ispitanika nije nijednom posetilo pozorište, 81.2% koncert klasične muzike, 90.1% koncert zabavne muzike i 80.3% bioskop. Navedeni kulturni i zabavni događaji održavaju se u najvećem broju slučajevima u zatvorenim prostorima, s toga su posebno bili pogođenim pandemijom. Iako su u nekim periodima mere dozvoljavale njihovo održavanje, istraživački nalazi pokazuju da su ih pripadnici akademске zajednice vrlo retko posećivali. Promene u svakodnevnom životu ljudi potvrđuju, i da vrlo rasprostranjene prakse odlaska u restorane (5.8%) i kafiće (10.3%) nisu obnovljene. Naime, zanemarljiv broj ispitanika je naveo da često i veoma često odlazi u ove objekte (Tabela 7).

TABELA 7 _ Koliko ste često tokom pandemije... u %

	Nikada	Veoma retko	Retko	Često	Veoma često
odlazili u pozorište	78.0	11.7	9.4	0.9	-
odlazili u bioskop	80.3	13.9	5.8	-	-
posećivali koncerte klasične muzike	81.2	10.8	6.3	1.3	0.4
posećivali koncerte zabavne muzike	90.1	4.5	4.9	-	0.4
posećivali muzeje/galerije	69.1	15.7	9.4	4.9	0.9
odlazili u restorane/kafane	32.7	36.3	25.1	5.4	0.4
odlazili u kafiće	24.2	41.7	23.8	7.6	2.7

Na kraju analize ispitivano je da li postoji povezanost između osećaja zabrinutosti zbog pandemije i praksi tokom pandemije. T test nezavisnih uzoraka pokazao je da postoji statistički značajna razlika u stepenu zabrinutosti između onih koji više kupuju na otvorenim pijacama nego ranije radi izbegavanja boravka u zatvorenim prostorima, i onih koji to ne čine (nivo značajnosti 0.021). Prosečna vrednost na skali *zabrinutosti zbog pandemije* ispitanika koji su kupovali više na otvorenim pijacama iznosi 7.58, dok je prosečna vrednost onih koji nisu niža, i iznosi 6.82. Utvrđena je i statistički značajna razlika u osećaju zabrinutosti između

onih koji su kupovali jednokratno veću količinu robe da bi smanjili učestalost odlazaka u prodavnice, i onih koji nisu (nivo značajnosti 0.016). Prosečna vrednost na skali *zabrinutosti zbog pandemije* ispitanika koji su kupovali jednokratno veću količinu robe iznosi 7.36, dok je prosečna vrednost na skali onih koji nisu na taj način smanjivali broj odlazaka u prodavnicu 6.64. Da su više promenili svoje navike u kupovini ispitanici koji su više zabrinuti zbog pandemija pokazala je praksa smanjivanja učestalost odlazaka u prodavnice tako što se roba naručuje i preko dostave (nivo značajnosti 0.007). Prosečna vrednost na skali *zabrinutosti zbog pandemije* ispitanika koji su naručivali robu putem dostave da bi smanjili broj odlazak u prodavnicu iznosi 7.80, dok je prosečna vrednost na skali zabrinutosti onih koji su nastavili da odlaze u prodavnice 6.82.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U osnovi postmodernog grada su što veća globalna mobilnost ljudi, i privlačenje posetilaca na različite gradske lokacije. Pandemija, koja je više pogodila gradove u odnosu na ruralna naselja, podstakla je preispitivanje savremenog gradskog prostora u pogledu funkcionisanje saobraćaja (upotrebu i dostupnost privatnog, javnog i alternativnog vida saobraćaja) i organizacije prostora i sadržaja na nivou grada, ali i na nivou objekta. Postavilo se pitanje da li je moguće i na koji načina prilagoditi (gradski) prostor da se obezbedi poštovanje preporučene distance, i druge mere zaštite. Radikalno je smanjena prepandemijska mobilnost ljudi, putnički saobraćaj je drastično redukovan, posebno međunarodni koji se odvija uz testiranje, izdavanje potvrda/sertifikata i mere karantina.

Na osnovu rezultata *online* istraživanja uočene su sledeće promene u stilu života pripadnika akademske zajednice u Beogradu. Za neophodnu aktivnost – odlazak na posao tokom pandemije više se koristi privatni automobil dok korišćenje javnog prevoza beleži pad. Takođe, većina ispitanika se saglasila sa stavovima: *Vozim se samo svojim automobilom, sam/a i/ili samo sa članovima svoje porodice* i *Ne koristim javni prevoz jer nije moguće valjano primeniti epidemiološke mere*. U vezi sa navikama u kupovini životnih namirnica uočene su izvesne promene, pošto više od polovine ispitanika jednokratno kupuje veću količinu robe da bi ređe odlazili u prodavnicu. Ipak, nisu više kupovali na otvorenim pijacama, niti su više koristili opciju dostave robe. Međutim, utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u stepenu zabrinutosti između onih koji su izmenili navike da bi smanjili učestalost odlaska u prodavnice i onih koji nisu. U pogledu kupovine druge vrtse robe većina ispitanika je kao uzroke zašto ređe odlaze u kupovinu navelo povećan rizik od zaraze i manju potreba za novim stvarima pošto rade od kuće. Analiza aktivnosti koje se obavljaju u slobodno vreme i koje se odnose na posećivanje gradskih sadržaja pokazala je da su ispitanici radikalno izmenili način na koji provode slobodno vreme tokom prve godine pandemije COVID 19. Aktivnosti koji su pripadnici akademske zajednice uobičajeno obavljali pre pandemije nisu nastavljane u toj meri, ni kada su objekti radili i kada je epidemiološka situacija bila povoljnija.

Zahvalnica

Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta *Čovek i društvo u vreme krize*, koji finansira Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.

Spisak referenci

- Backović, V. (2018). *Džentrifikacija kao socioprostorni fenomen savremenog grad*. Beograd: ISI FF.
- Backović, V., i Toković, M. 2021. Uticaj pandemije kovida 19 na stil života pripadnika akademske zajednice u Beogradu. U M. Petrović (ur.), *Izazovi u oblasti rada, porodice i stila života u kontekstu pandemije kovida 19 u Srbiji* (str. 115-145), Beograd: UBFF.
- Featherstone, M. (1994). *City Cultures and Post-modern Lifestyles*. In A. Amin (ed.), *Post-Fordism*, Oxford: Blackwell.
- Florida, R. (2002). *The Rise of the Creative Class – And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*. New York: Basic Books.
- Landry, C. (1997). *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*. London: Comedia.
- Petrović, J. 2021. Održiva urbana mobilnost u kontekstu pandemije kovida 19: primer Beograda. U M. Petrović (ur.), *Izazovi u oblasti rada, porodice i stila života u kontekstu pandemije kovida 19 u Srbiji* (str. 99-114), Beograd: UBFF.
- Petrović, M. 2021a. Gradovi i pandemija kovida 19: primer Beograda. U M. Petrović (ur.), *Izazovi u oblasti rada, porodice i stila života u kontekstu pandemije kovida 19 u Srbiji* (str. 81-97), Beograd: UBFF.
- Petrović, M. 2021b. Promene u korišćenju javnih i privatnih prostora u Beogradu tokom pandemije COVID-19. U S. Stojšin, M. Šljukić & J. Čikić (ur.), *Društveni razvoj i demografske promene* (str. 143-158). Novi Sad: SSD, Filozofski fakultet u Novom Sadu, Institut za političke studije iz Beograda.
- Ričards, G., i Palmer, R. (2013). *Uzbudljivi gradovi: kreativni menadžment i revitalizacija grada*. Beograd: Clio.
- Spasić, I. (2006). Distinkcija na domaći način: diskursi statusnog diferenciranja u današnjoj Srbiji. U M. Nemanjić M. & I. Spasić (ur.), *Nasleđe Pjera Burdijea: pouke i nadahnuća*. Beograd: IFDT i Zavod za proučavanje kulturnog razvitka.
- Spasić, I. (2007). Stil života. U A. Mimica & M. Bogdanović (ur.), *Sociološki rečnik*. Beograd: ZUNS.
- Stevenson, D. (2003). *Cities And Urban Cultures*. Open University Press.
- Tomić-Koludrović, I., i Leburic, A. (2002). *Sociologija životnog stila: prema novoj metodološkoj strategiji*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk; Hrvatsko sociološko društvo
- Zukin, S. (1995). *The Cultures of Cities*. Blackwell.